

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΞΕΤΑΣΗΣ

Το παρόν κείμενο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς ξένων γλωσσών που θα εκπονήσουν δοκιμασίες και θα συνθέσουν την εξέταση για τους μαθητές στην τάξη τους.

1. Τι είναι «δοκιμασία»

Σημειώνεται πως στο παρόν αντί του όρου «θέμα» χρησιμοποιούμε τον όρο «δοκιμασία» που αναφέρεται σε ένα σύνολο ερωτημάτων τα οποία:

- (α) ελέγχουν την ίδια επιμέρους ικανότητα ή γνώση του εξεταζόμενου,
- (β) έχουν το ίδιο κείμενο-αφετηρία ή μία ομάδα σύντομων ομοειδών κειμένων,
- (γ) ανήκουν στον ίδιο τύπο ερωτήματος.

Βάσει του παραπάνω ορισμού, μια δοκιμασία, που αποτελείται από περισσότερα του ενός ερωτήματα, έχει μία μόνον κεντρική «οδηγία». Αυτό σημαίνει ότι σε όλα τα ερωτήματα που ακολουθούν, ο εξεταζόμενος συνεχίζει να αντιδρά με τον ίδιο τρόπο: επιλέγοντας μία από τρεις ή περισσότερες επιλογές, αντιστοιχίζοντας κάθε στοιχείο μιας ομάδας με κάποιο στοιχείο μιας άλλης ομάδας, γράφοντας μια λέξη σε κάθε κενό ενός κειμένου, κτλ.

Η κάθε δοκιμασία περιλαμβάνει περισσότερα από ένα ζητούμενα (items) ή ερωτήματα. «Ερώτημα» ονομάζουμε μία ερωτηματική ή καταφατική πρόταση που παρακινεί τον εξεταζόμενο να παράξει μία πληροφορία χρήσιμη για τον προσδιορισμό του βαθμού γλωσσομάθειας που διαθέτει. Ένα ερώτημα μπορεί να έχει ως αφετηρία ένα ή περισσότερα γραπτά κείμενα, φράσεις, κτλ., με ή χωρίς οπτικά ερεθίσματα. Αυτό συμβαίνει όταν ελέγχεται η ικανότητα *κατανόησης* γραπτού λόγου. Ο έλεγχος της ικανότητας *παραγωγής* γραπτού λόγου, δεν απαιτεί –αν και δεν αποκλείει– την ύπαρξη κειμένου αφετηρίας. Υπάρχει περίπτωση μια δοκιμασία παραγωγής λόγου να αξιοποιεί ένα ή περισσότερα κείμενα ως πηγή άντλησης πληροφοριών από τον εξεταζόμενο, τις οποίες μεταφέρει με δικά του λόγια στο κείμενό του. Το κείμενο-αφετηρία στην περίπτωση αυτή μπορεί να είναι στην ξένη γλώσσα, μπορεί να είναι οπτικό ή πολυτροπικό, αλλά μπορεί να είναι και στην ελληνική γλώσσα.

Κατά τον έλεγχο της ικανότητας *κατανόησης* γραπτού λόγου τα ερωτήματα εμφανίζονται πάντα σε ομάδες. Το ίδιο συμβαίνει και κατά τον έλεγχο κατανόησης προφορικού λόγου, που σε πρώτη φάση δεν περιλαμβάνεται στην ξενόγλωσση εξέταση της Α΄ Λυκείου. Ο όρος «εξέταση» είναι ένας συνηθισμένος όρος για τον πιο τεχνικό όρο «όργανο μέτρησης».

Κατά τον έλεγχο της ικανότητας *παραγωγής* λόγου (γραπτού ή προφορικού) το ζητούμενο είναι ένα. Μπορεί ωστόσο το ζητούμενο να περιλαμβάνει επιμέρους στοιχεία τα οποία καλείται να αξιοποιήσει ο εξεταζόμενος στο γραπτό του.

2. Τύποι δοκιμασιών επιλογής

2.1 Δοκιμασία «σωστό-λάθος»

Οι δοκιμασίες αυτού του τύπου προβλέπουν ένα μόνο ερώτημα (item). Ο εξεταζόμενος καλείται να απαντήσει αν η πληροφορία που παρέχεται από το ερώτημα είναι σωστή ή

λανθασμένη. Οι πληροφορίες αντλούνται από το κείμενο, αλλά διατυπώνονται διαφορετικά, π.χ. χρησιμοποιούνται συνώνυμες ή αντώνυμες λέξεις. Όλα τα ερωτήματα πρέπει να είναι αληθοφανή, ώστε να μην απορρίπτονται με την πρώτη ανάγνωση. Για να αποφευχθεί ο παράγοντας τύχη (ο εξεταζόμενος μπορεί να απαντήσει τυχαία σωστά σε ένα ερώτημα με πιθανότητα 50%) προβλέπεται, στον ίδιο τύπο, δεύτερη παραλλαγή με την προσθήκη τρίτης επιλογής, όπως: «η πληροφορία δεν υπάρχει στο κείμενο». Η τρίτη αυτή επιλογή παραμένει στη διακριτική ευχέρεια του εκπαιδευτικού, ο οποίος, αφού σταθμίσει το επίπεδο των μαθητών του, μπορεί να προτείνει τρεις επιλογές: «σωστό», «λάθος», «η πληροφορία δεν υπάρχει στο κείμενο». Οι δοκιμασίες αυτού του τύπου με δύο μόνο επιλογές προτείνονται μόνο για το χαμηλό επίπεδο γλωσσομάθειας (A1).

2.2 Δοκιμασία «πολλαπλή επιλογή»

Οι δοκιμασίες αυτού του τύπου στις εξετάσεις των ξένων γλωσσών απαιτούν ένα ερώτημα ή τμήμα ερωτήματος (item) και μια απάντηση η οποία να έχει τρεις (3) δυνατές επιλογές: δηλαδή, μία σωστή και δύο παραπλανητικές. Σημειώνεται πως δεν είναι εύκολο να παράξει κάποιος αυτού του τύπου τη δοκιμασία. Απαιτούνται ειδικού είδους δεξιότητες και εμπειρία για να διατυπώσει το ερώτημα με ευκρίνεια και να παρέχει τη σωστή απάντηση μαζί με «καλούς παραπλανητές». Από πλευράς περιεχομένου, ο «καλός παραπλανητής» δεν παρέχει μια παράλογη ή απίθανη πληροφορία, αλλά περιλαμβάνει ανακρίβεια ή ανακρίβειες τις οποίες ο εξεταζόμενος μπορεί να καταλάβει με τον τρόπο που είναι διατυπωμένος ο περιπλανητής. Από μετρολογικής άποψης, ένας «καλός παραπλανητής» είναι εκείνος που «ξεγελά»: (α) είτε ένα ποσοστό των εξεταζομένων περίπου ίσο με το ποσοστό των άλλων παραπλανητών, (β) είτε ένα ποσοστό των εξεταζομένων σαφώς μικρότερο από το ποσοστό που εξασφάλισε η σωστή απάντηση, (γ) είτε αποκλειστικά ή κυρίως τους εξεταζόμενους που στο σύνολο μιας δοκιμασίας εξασφάλισαν χαμηλή βαθμολογία.

Τα ερωτήματα απαιτούν «αντικειμενικές» ή «κλειστές» απαντήσεις και η βαθμολόγηση γίνεται με «απαντητική κλείδα» η οποία εκπονείται μαζί με τη δοκιμασία.

2.3 Δοκιμασία «αντιστοίχιση»

Πρόκειται για έναν τύπο δοκιμασίας που ελέγχει τον βαθμό στον οποίο ο εξεταζόμενος μπορεί να ταιριάξει δύο στοιχεία (τμήματα μιας φράσης, φράσεις ενός μηνύματος, ερώτηση και απάντηση, κτλ.) ενός συνόλου. Δηλαδή, στις δοκιμασίες αντιστοίχισης υπάρχουν πάντα δύο λίστες με στοιχεία ή «αντικείμενα». Η δοκιμασία αυτού του τύπου χρησιμοποιείται για να ελεγχθεί η ικανότητα του εξεταζόμενου να κατανοεί τη σημασία, συνδυάζοντας γλωσσικούς δείκτες: μορφολογικούς, δομικούς, σημασιολογικούς, κτλ.

Η αριστερή στήλη κάθε δοκιμασίας θα περιλαμβάνει πάντα πέντε (5) ερωτήματα (items) και η δεξιά στήλη έξι (6) επιλογές (options). Αυτή η αναντιστοιχία επιβάλλεται από τη φύση αυτού του τύπου της δοκιμασίας η οποία παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα αλληλεξάρτησης των στοιχείων τοποθετημένων σε δυο στήλες. Η αλληλεξάρτηση αυτή έχει ως συνέπεια, όταν ο εξεταζόμενος προσπαθεί να κάνει την αντιστοίχιση του πρώτου από τα πέντε (5) στοιχεία της αριστερής στήλης, να έχει έξι (6) δυνατές επιλογές, οι οποίες μειώνονται όσο

προχωράει στην απάντηση των υπολοίπων ερωτημάτων. Όταν φτάσει στο τελευταίο (δηλαδή στο πέμπτο) ερώτημα (item), αν τα στοιχεία της δεξιάς στήλης ήταν μόνον πέντε (5) δεν θα είχε επιλογές, αλλά μία (1) μόνο υποχρεωτική δυνατότητα. Με άλλα λόγια, τα εναπομείναντα (μη επιλεγέντα) στοιχεία της δεξιάς στήλης λειτουργούν κάθε φορά ως μία σωστή λύση και πέντε ή τέσσερις ή τρεις ή δύο ή ένας παραπλανητές. Όσο περισσότερα στοιχεία περιλαμβάνει η δεξιά στήλη τόσο περισσότεροι είναι οι παραπλανητές και, συνεπώς, τόσο δυσκολότερη και αξιόπιστη γίνεται η δοκιμασία.

Η αλληλεξάρτηση των ερωτημάτων έχει ως συνέπεια αυτές οι δοκιμασίες να μειώνουν στο ελάχιστο την πιθανότητα τυχαίας εύρεσης της σωστής απάντησης.

2.4 Δοκιμασία «συμπλήρωση μέσω επιλογής»

Πρόκειται για έναν τύπο δοκιμασίας που ελέγχει τον βαθμό στον οποίο ο εξεταζόμενος μπορεί να συμπληρώσει σε ένα κείμενο ή σε φράσεις τη «γραμματική» λέξη που λείπει.

Σε δοκιμασίες αυτού του τύπου ο εξεταζόμενος συμπληρώνει το κείμενο ή φράση/πρόταση κάνοντας την κατάλληλη επιλογή από ένα δεδομένο σύνολο λέξεων ή φράσεων που του προτείνονται.

Ο τύπος αυτός χρησιμοποιείται συνήθως για έλεγχο της ικανότητας αναγνώρισης συντακτικών ή σημασιολογικών σχέσεων μεταξύ των προτεινομένων στοιχείων και των συμφραζομένων του κειμένου που καλείται να συμπληρώσει. Οι προτεινόμενες επιλογές μπορεί να είναι αριθμητικά περισσότερες, ίσες, ή και λιγότερες από τα κενά (δηλαδή από τα ερωτήματα). Στην περίπτωση που είναι ίσες (δηλαδή 5) ή λιγότερες, δίνεται αυτονόητα στον εξεταζόμενο η δυνατότητα χρήσης ενός στοιχείου περισσότερες από μία φορά. Στην προκειμένη περίπτωση, για λόγους τυποποίησης, θα είναι πάντα έξι (6). Αυτός ο τύπος δοκιμασίας στοχεύει κυρίως στον έλεγχο της γλωσσικής επίγνωσης.

3. Τύποι δοκιμασιών συμπλήρωσης

3.1 Δοκιμασία «συμπλήρωση βάσει συμφραζομένων» (κλειστού τύπου)

Σε αυτόν τον τύπο υπάρχουν κενά σε ένα κείμενο ή σε φράσεις και ο εξεταζόμενος καλείται να τα συμπληρώσει γράφοντας τη λέξη που λείπει. Η λέξη που λείπει είναι λέξη «περιεχόμενου» και όχι «γραμματική» λέξη, αφού εδώ ελέγχεται η ποικιλία λεξιλογίου που γνωρίζει ο εξεταζόμενος και όχι οι γραμματικές του γνώσεις.

Σε αυτού του τύπου τη δοκιμασία δεν δίνεται κανενός είδους βοήθεια στον εξεταζόμενο για να συμπληρώσει το κείμενο στο οποίο του ζητείται να συμπληρώσει τα κενά ανατρέχοντας στο «νοητικό» του λεξιλόγιο. Για να βρει τη σωστή απάντηση ο εξεταζόμενος, θα πρέπει να λάβει υπόψη τα συμφραζόμενα και το γενικότερο συγκεκριμένο πλαίσιο του κειμένου με το οποίο εξετάζεται. Για τον λόγο αυτόν η δοκιμασία αυτή είναι «δυσκολότερη» από τη δοκιμασία τύπου «συμπλήρωσης μέσω επιλογής», αλλά ελέγχει με μεγάλη εγκυρότητα και αξιοπιστία τη σχετική ικανότητα του εξεταζόμενου, αφού δεν αφήνει περιθώριο τυχαίας εύρεσης της σωστής απάντησης στο ερώτημα.

Ο τύπος αυτός απαιτεί απαντήσεις συγκλίνουσας παραγωγής λόγου, αλλά μπορεί να υπάρχουν περισσότερες των μία λέξεων που θα θεωρούνται σωστές/αποδεκτές και αυτές πρέπει να αποτυπώνονται στην απαντητική κλείδα.

3.2 Δοκιμασία «Συμπλήρωση ή ολοκλήρωση κειμένου»

Και στην περίπτωση αυτή έχουμε μια δοκιμασία «συμπλήρωσης βάσει συμφραζομένων αλλά «ανοικτού τύπου».

«Κλειστές» και «ανοικτές» απαντήσεις

Όταν η απάντηση σε ένα ερώτημα είναι μία και μοναδική, ή είναι απολύτως προβλέψιμη, τότε θεωρούμε ότι είναι «κλειστή»,⁹ ή «αντικειμενική» με την έννοια ότι η βαθμολόγησή της δεν συνεπάγεται την υποκειμενική κρίση του βαθμολογητή. Κλειστές ή αντικειμενικές είναι οι απαντήσεις στις δοκιμασίες επιλογής, όπου υπάρχει μόνο μία απάντηση. Κλειστές ή αντικειμενικές μπορεί να είναι και οι δοκιμασίες σύντομης απάντησης, ακόμη και αν υπάρχουν περισσότερες από μία απάντηση (αρκεί αυτές να είναι απολύτως προβλέψιμες). Η αξιολόγηση της δοκιμασίας με αντικειμενικές απαντήσεις είναι ποσοτική. Δηλ. ένας αριθμός απαντήσεων είναι σωστός και η κάθε μια σωστή απάντηση βαθμολογείται με Χ μονάδες.

«Ανοικτή» ή «υποκειμενική» είναι η ανταπόκριση του εξεταζόμενου σε ένα ζήτημα που απαιτεί την κρίση του, τις προσωπικές του γνώσεις και εμπειρίες, τη φαντασία του, κτλ. Συνήθως, τα ζητήματα αυτά δεν έχουν μια και μόνο ή μια απολύτως προβλέψιμη απάντηση, και σίγουρα δεν έχουν μία απάντηση η οποία να είναι σωστή ή λάθος.¹⁰ Έτσι, όταν βαθμολογεί ο εκπαιδευτικός την ανταπόκριση του εξεταζόμενου σε τέτοιου τύπου ζητήματα την αξιολογεί με βάση ποιοτικά κριτήρια και όχι ποσοτικά.

3. Σχάρες βαθμολόγησης

Τα ποιοτικά κριτήρια (δηλ. τα κριτήρια αξιολόγησης) συχνά βαθμολογούνται σε κλίμακα σε μια «σχάρα» αξιολόγησης –όπως αυτή που ακολουθεί (στην σελ. 52) ως παράδειγμα.

⁹ Ένας πιο τεχνικός όρος που χρησιμοποιείται σε αυτή την περίπτωση είναι «συγκλίνουσα παραγωγή λόγου» –όρος γνωστός για την ψυχομετρική μελέτη της ανθρώπινης νοημοσύνης– που σηματοδοτεί τη δυνατότητα κάποιου να συναγάγει μια ενιαία λύση σε ένα ζήτημα.

¹⁰ Ο αντίθετος όρος με τον παραπάνω όρο είναι η «αποκλίνουσα παραγωγή» που σηματοδοτεί την ικανότητα κάποιου να παράγει πολλαπλές λύσεις σε ένα ζήτημα.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΧΑΡΑ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ

Το καθένα από τα παρακάτω έξι (6) κριτήρια βαθμολογείται σε κλίμακα 1-5 (από **1 = μη ικανοποιητικό**, έως **5 = άριστο**). Ο τελικός βαθμός του θέματος είναι το άθροισμα των βαθμών των επιμέρους κριτηρίων με μέγιστο αριθμό μονάδων το 30.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ	1	2	3	4	5
1. Κάλυψη του θέματος Το γραπτό του εξεταζόμενου καλύπτει το θέμα και επιτυγχάνει τον επικοινωνιακό σκοπό όπως ορίζεται στην οδηγία/παρότρυνση (λ.χ. να προσκαλέσει, να παραπνεθεί, να υποστηρίξει μια άποψη, να ζητήσει εξηγήσεις)					
2. Κειμενικά χαρακτηριστικά Το κείμενο που παρήγαγε ο εξεταζόμενος έχει τα γλωσσικά χαρακτηριστικά του είδους του κειμένου που του ζητήθηκε να γράψει (λ.χ. e-mail, επιστολή, αναφορά, άρθρο εφημερίδας, κτλ.) και είναι οργανωμένο με τρόπο που ταιριάζει στο ζητούμενο είδος κειμένου					
3. Συνεκτικότητα και συνοχή κειμένου Το κείμενο περιλαμβάνει τις σωστές και κατάλληλες συνδετικές λέξεις ή εκφράσεις για τη σύνδεση προτάσεων, παραγράφων, κτλ. Οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται στο γραπτό του εξεταζόμενου παρουσιάζονται με μια λογική σειρά.					
4. Λεξιλογικές επιλογές Οι λέξεις και εκφράσεις αποδίδουν το σωστό νόημα και είναι κατάλληλες για το κείμενο που έχει παραχθεί.					
5. Γραμματικές επιλογές Χρησιμοποιείται ποικιλία απλών ή/και σύνθετων δομών, όπως ταιριάζει στο κείμενο που ζητά η οδηγία/παρότρυνση. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι γραμματικά και συντακτικά σωστή. Τα τυχόν γραμματικά ή συντακτικά λάθη παραβιάζουν κάποιους τυπικούς κανόνες της γλώσσας, αλλά δεν αλλοιώνουν το νόημα του κειμένου.					
1. Στίξη και ορθογραφία Η ορθογραφία είναι σωστή και τα τυχόν ορθογραφικά λάθη είναι απλά σε επίπεδο τύπου και δεν προκαλούν πρόβλημα επικοινωνίας. Η ορθογραφία των λέξεων δεν αλλοιώνει το νόημά τους. Παράλληλα, το κείμενο ακολουθεί τους κανόνες στίξης ώστε να διευκολύνουν την επικοινωνία και την ομαλή μετάδοση των ιδεών.					
ΣΥΝΟΛΟ					

Το γραπτό της δοκίμασίας 3 μηδενίζεται σε μία ή περισσότερες από τις παρακάτω περιπτώσεις:

1. Κενή κόλλα
2. Μη αναγνώσιμη γραφή (δυσανάγνωστο κείμενο, σε βαθμό που ο βαθμολογητής αδυνατεί να το διαβάσει)
3. Ακατανόητο κείμενο (αποτελούμενο από ασύνδετες λέξεις και φράσεις χωρίς νόημα)
4. Ανεπαρκής έκταση κειμένου (κείμενο που δεν δίνει αρκετά στοιχεία στον βαθμολογητή ώστε να αξιολογήσει τα επιμέρους κριτήρια)